

e-Türkiye Sürecinde Kütüphaneler

Doç. Dr. Doğan Atılgan

Turkish Abstract : E-Türkiye sürecinin ülkemizde tam olarak işlemesi ve toplumda yeterince kabul görmesi için bilgi merkezlerine önemli görevler düşmektedir. Ülkemiz bilgi teknolojilerinin kullanımı ve bilgi teknolojilerinin takibi konusunda Avrupa Birliği Ülkelerinin oldukça gerisindedir. Bu makalede Ülkemizin bilgi iletişim teknolojileri kullanımı ve gelişmiş ülkeler arasındaki yeri vurgulanacaktır. Bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımının yaygınlaştırılmasında bilgi merkezlerinin rolü incelenmektedir.

Anahtar kelimeler: internet, bilgi teknolojileri, bilgi merkezleri

Abstract: Information centers have a vital role in implementing an e-Turkey process . Our country is behind the European Union countries concerning the use of information technologies and keeping track of technological developments. This article will emphasize the use of information technologies in Turkey and its place among the developed countries. The role of information centers in promoting information technologies will be explored.

Key words: internet, information technologies, Information centers

Giriş

İnternet, bilgi ve iletişim teknolojileri, Sanayii Devriminden sonra bilgi çağında çok önemli bir misyonu üstlenmişlerdir. Yaşamın tüm boyutları, çalışma, üretim, ticaret, iş yapma, eğitim-öğretim, yönetim bilgi teknolojileri ve internet ile yeni bir boyut kazanmıştır. Bu değişim süreci ülkelerin rekabet gücünü, insan gücü gereksinimini ve mesleklerin yapısını etkilemektedir. Bu süreçte insanın önemi artmış, bilginin oluşturduğu katma değer yükselmiştir. Bilgi, bilim, teknoloji, Ar-Ge, öne çıkmaya başlamış ve üretimde önemli rol üstlenmiştir. Bu değişim bilim, enformasyon ve iletişim teknolojilerindeki hızlı değişimlerle iç içedir. Bu değişimin tetikleyicisi ise internettir.

Gelişmiş ülkelerde ekonomi, devlet yönetimi, kamu hizmetleri, sağlık, eğitim gibi yaşamın pek çok boyutu internet ve bilgi teknolojilerine odaklanmıştır. Bunun sonucunda da ekonomik ilerleme gözle görülür bir şekilde artmıştır. Avrupa Birliği bu gelişmişlik düzeyinde geri kalmamak için e-Avrupa projesini başlatmış ve aday ülkelerini e-Avrupa+ girişimine dahil etmiştir.

Ülkemizde de Başbakanlık Koordinatörlüğün de AB' ye aday ülkelerle birlikte e-Avrupa+ girişimi kapsamında e-Türkiye girişimi başlatılmıştır. Bu girişimin başarılı olabilmesi için e-Türkiye sürecinde her sektör, sivil toplum örgütleri ve en başta devlet üzerine düşeni yapmak zorundadır.

Avrupa Birliği 1998–2002 yıllarını kapsayan beşinci çerçeve programda bütçeden en büyük payı “Bilgi toplumu teknolojilerine” ayırmıştır. Bu program toplam bütçeden %24.1 payla 3.6 milyar Euro’yu bulmaktadır.(Özcivelek:2000:41)

Ülkemizde bu konuda yapılan yatırımlarla kimi Avrupa Birliği ülkeleri kıyaslandığında ise Gayri Safi yurt içi hasılaya oranları Türkiye’de %0.49, Yunanistan’da %0.49, İtalya’da %1.05, İngiltere’de %1.83, Fransa’da %2.18, Almanya’da ise %2.29 dur .(Pak-2001.902)

Türkiye’de Araştırma Geliştirme konusundaki yetersizlik e-Türkiye yolunda önemli bir işlevi yerine getiren bileşim teknolojileri konusunda da kendini göstermektedir.

2003 yılı verilerine göre Türkiye interneti dünya büyüklükleri açısından yüzde 1 civarındadır. Genellikle. Dünyada 650 milyon internet kullanıcısına karşılık, Türkiye’de 4–5

milyon civarında internet kullanıcısı mevcuttur. İnternete bağlı IP numarası olan bilgisayar dünyada 177 milyon dolaylarında iken, Türkiye'de 200 bin civarındadır. Dünyada alan adı ve web sayısı 40 milyona yakın iken bu sayı Ülkemizde 40 bin civarındadır. (Akgül: 2003)

İnternet konusunda Türkiye'de ulusal boyutta sahiplenme, strateji ve eylem planı olduğunu söylemek güçtür. İnternet bir oyun, eğlence ve haberleşme aracı olarak görülmektedir. Üniversiteler ve Bilim çevresi dışında Bilimsel araştırma için internet kullanımı ne yazık ki yaygınlaşmamıştır. İnternet bilim, teknoloji ve iletişimdeki değişimin taşıyıcısı, verimliliğin ve ekonominin bir aracı olarak kullanılmamaktadır..

Bilgi Merkezlerinde Durum:

Bugün Bilgi Merkezleri ve İnternet enformasyon kaynaklarına erişim anlamında bütünleşmiştir. Bilgisayarı olmayan ya da internet bağlantısı bulunmayan vatandaşlara ucuz internet erişimi sağlamada kütüphanelere önemli görevler düşmektedir.

Bu önemli görevin yerine getirilmesinde ve e-Türkiye oluşumunda kütüphanelerimizin istenilen düzeye gelmesinde de devlete düşen önemli yükümlülükler vardır.

Örgütlenmeleri, hizmet alanları ve teknolojik alt yapıları bakımından bilgi merkezleri ülkemizde farklı boyutlarda karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'de en yaygın teşkilat yapısına sahip okul kütüphanelerimiz ne yazık ki bilgi hizmetleri ve teknolojik alt yapı olarak en geride yer almaktadır. Buna karşılık dünyada okulları öncelikle internete taşımak böylece interneti büyük bir kütüphane olarak kullanmak gibi projeler öne çıkmaktadır. Ülkemizde MEB okulları bilgisayarlaştırmak ve okulları internete bağlamak için çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmaların başarıya ulaşması halinde ülke çapında 2500 ilköğretim ve lise düzeyindeki okula internet erişimi sağlanmış olacaktır. Bunun gerçekleştirilebilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı önemli bir bütçeye gereksinimi vardır. Yeterli alt yapısı bulunmayan Milli Eğitim Bakanlığı'nın bir pilot çalışma yapmadan tüm okullara laboratuvar kurarak internete bağlanması konusunda ciddi sıkıntılar yaşanacağı düşünülmektedir.

Halkın üniversitesi olarak bilinen halk kütüphanelerinin e-Türkiye sürecinde üstlenmeleri gereken önemli görevler bulunmaktadır. Halk Kütüphanelerimizin internet bağlantısı ve bilgi hizmetlerinin verilmesinde bilişim teknolojilerinin kullanılması konusunda aşması gereken önemli sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunların başında Halk Kütüphanelerimizin internet hizmetlerini yürütmelerini gerektirecek bütçeye sahip olmamaları gelmektedir. Kendi olanakları ile Dial-up bağlantıları gerçekleştiren kütüphanelerimizde telefon ücretlerini ödemede büyük sorunlarla karşılaşmaktadırlar.

e-Türkiye sürecinde bilgi ve teknolojik alt yapısı gelişmiş ve iyi bir hizmet verdikleri düşünülen Üniversite kütüphanelerimizdir. 2003 yılı haziran ayı verileri ile 23'ü özel olmak üzere, 76 Üniversitemiz bulunmaktadır.(YÖK: 2003) Bu Üniversitelerimizde bilgi hizmetleri, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlıkları örgütlenmesi altında ve çoğunluğunu akademik uzman kadrolarının oluşturduğu kütüphaneciler ile hizmet verilmektedir. Bu kütüphanelerimiz e-Türkiye sürecinde önemli bir alt yapıyı oluşturan internet erişimi ve elektronik bilgi kaynaklarının sağlanmasında önemli yol almışlardır.

1996 yılında ULAKBİM'in kurulmasından sonra 1997 yılından itibaren Ankara-İstanbul-İzmir arasında kurulan omurgaya bugün hemen hemen tüm üniversitelerimiz değişen hızlarda bağlanmıştır. Üniversite kütüphanelerimizin iletişim alt yapısının başarısında bu çalışma yatmaktadır. İletişim alt yapısının büyük oranda gerçekleştirilmiş olması üniversite kütüphanelerimizin elektronik yayınların hizmete sunulması ve e-dergi aboneliklerinin yaygınlaşmasına da etken olmaktadır. Üniversite kütüphanelerimizin e-dergi abonelikleri ve elektronik veri tabanlarını sağlanması konularında önemli adımlar atılmıştır.

Araştırma kütüphaneleri içinde önemli bir yer tutan Milli Kütüphanemiz teknolojik alt yapısını tamamlanmış ve sistemini sürekli güncelleme aşamasında önemli adımlar atmıştır. Bugün sahip olduğu bilgi kaynaklarının büyük bir bölümünün (yaklaşık 700 bin kayıt) bibliyografik kayıtlarını, bilgisayar ortamına aktarmış ve internet üzerinden hizmete sunmuştur. Bu kütüphanemizin en büyük sorunu yetişmiş personelinin bulunmamasıdır.

Özel kurum ve kuruluşların bünyesinde oluşturulmuş bilgi merkezleri de bağlı oldukları kurumun hizmet alanları ile ilgili konularda bilgi hizmeti vermektedir. Bu bilgi merkezleri de teknolojik alt yapı ve hizmet unsurları açısından iyi durumdadır.

Konsorsiyum Çalışmaları: Hızla çoğalan bilgi kaynakları ve bilgiye erişim maliyetinin buna paralel olarak artışı ile kütüphane bütçelerinin yetersiz oluşu istenilen bilgiyi istenilen düzeyde hizmete sunmaya engel olmaktadır. Kullanıcının gereksinim duyduğu bilgiyi en kısa zamanda hizmete sunmayı amaçlayan kütüphaneler, bilgi teknolojilerini kullanarak hizmet vermekte karşılaştıkları sorunları çözmek ve bilimsel dergi ve veri tabanlarını elektronik ortamda sağlamak ve hizmete sunmak için şirketler birliği oluşturma yoluna gitmişlerdir.

Ülkemizde bu amaçla 1999 yılında ANKOS(Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu) kuruldu. Bilimsel bilgiye erişimi artırmak ve üniversite kütüphaneleri arasında iletişimi güçlendirmek açısından önemli görevleri yerine getiren ANKOS başlangıçta sınırlı sayıda üyesi bulunmasına karşın bugün 56 üye kütüphane ve en önemli yayınevlerinin içinde yer aldığı 15'in üzerinde veri tabanı araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır.(Ankos 2003)

OBES Projesi: Konsorsiyum çalışmalarının başarılı olması ülkemizde başka işbirliği çalışmalarına da öncülük etmiştir. Bunların başında da ortak belge sağlama hizmeti olan OBES gelmektedir. Ankara'daki dört üniversite ve ulakbim arasında gerçekleştirilen bu projede kurye kullanılarak araştırmacılarının istekleri bu merkezler aracılığı ile sağlanmaktadır. Bilkent, Gazi, Hacettepe ve ODTÜ kütüphaneleri ile Ulakbim arasındaki bu işbirliğinde makalelerin iletiminde kurye yerine bilgi-iletişim teknolojilerinin sunduğu olanaklar kullanılarak diğer üniversitelerinde katılımı ile genişletilmesi planlanmaktadır. e-Türkiye sürecinde bilgi hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve bu konuda bilgi merkezlerinin örgütlenmeleri konusunda neler yapabileceğimiz hakkındaki önerileri de şöyle sıralayabiliriz.

Öneriler: İnternetin yaygınlaşması ve halk kitlelerinin kullanmasının sağlanmasında önemli bir rol oynayan halk kütüphaneleri ile orta düzey eğitim kurumlarının internet bağlantılarının sağlanması ve hat kiralalarının karşılanmasında Türk Telekom ya da Ulaştırma Bakanlığı özel tarife uygulamalıdır. Eğitim amaçlı kullanımlarda ücret çok düşük tutulmalı, ya da Devlet tarafından desteklenmelidir. Bu mümkün değilse Halk kütüphaneleri başta olmak üzere eğitim kurumlarının bütçelerine internet giderleri için yeterli ödenek mutlaka konulmalıdır. Bunun yanında:

- Basılı ve elektronik kaynaklara İnternet üzerinden erişimin sağlandığı, kütüphane Web'leri yaygınlaştırılmalıdır,
- İnternet bilgi kaynaklarının doğruluk, güvenilirlik açısından değerlendirilerek, değerlendirilmiş kaynaklara kütüphane Web'leri aracılığıyla erişim sağlanmalı, katma değerli bilgi hizmetleri verilmelidir,
- İnternet kullanımının yaygınlaştırılmasında özellikle ülkenin dört bir tarafına yayılmış bulunan halk kütüphanelerinin aktif rol alması sağlanmalıdır,
- Toplumun farklı kesimlerinin konuyla ilgili olarak bilgilendirilmesi ve eğitilmesi konusunda kütüphaneler seminer, konferans ve gösteriler düzenlemelidir,

- Bilgilenme hakkı, bilgilenme özgürlüğü bağlamında Internet kaynaklarının fırsat eşitliği ilkesi çerçevesinde, Internet erişim olanaklarından yoksun olan toplum bireylerine özellikle halk kütüphanelerinde oluşturulacak “Internet servisleri” aracılığıyla hizmet verilmelidir,

Akgül, Mustafa. (2003) “Internet haftası açış konuşması” [elektronik adres] www.internethaftasi.org.tr

Ankos (2003). [elektronik adres] <http://www.lib.metu.edu.tr/ankos/belgeler/makaleler>

Özcivelek, Rukiye. (2000). “Avrupa Birliği bilgi toplumu teknolojileri programı ve Türkiye’de durum”. *Türkiye’nin adaylık sürecinde Avrupa Birliği Araştırma ve Teknoloji Geliştirme faaliyetlerine bir bakış*. İçinde (41–46). Ankara: TÜBİTAK,2000.

Pak, Namık Kemal (2000). “Türkiye Avrupa Birliği bilim teknoloji ve araştırma politikaları”. *Teni Türkiye*. 6 (36): 901–910

Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı. [elektronik adres] www.yok.gov.tr/universiteler